

יוסף - הבוטח בה'

"ויהי מקץ שנתיים ימים". "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו - זה יוסף. ולא פנה אל רהבים - עיני שאמר לשר המשקים זכרתי והזכרתי נתווסף לו שתי שנים" (בראשית רבה פט ב)

בטחון יוסף

"...יוסף- שהיה כ"כ גדול בצדקתו, אפילו בעת שהיה במצור ובמצוק מאד - אעפ"כ לא ירד ממדרגתו הראשונה" (תולדות אדם בייאלא 28).

יוסף הצדיק אחר כל התלאות שמצאוהו, שהילך בבור של נחשים ועקרבים, וע"פ הטבע לא היה לא מקום לנוס ולהינצל וניסתם עינו לראות ע"פ הטבע הצלתו - אבל ליבו היה ער לבטוח בה' ובישעותו והאמין יותר ממה שראו עיניו, וזהו "עלי עין" (אהבת חיים לרב סגל דייטש נב)

ביטחונו של יוסף מתגלה בכך שהולך בשליחות אביו לאחיו השונאים אותו, מושלך לבור נחשים ועקרבים - ומוצא בנס, כדי להראות שהבוטח בה' נשמר (שערי אורה, חנוכה 5)

"ויוסף הורד מצרימה - ויוסף הוא השליט..." שיוסף היה יכול ליפול ליאוש אך בכ"ז נשאר בביטחון שלם שהכל מהש"ת (בצילא דימהמנותא מקץ תשס"ה ו ע"פ בר"ר פי"א)

לא היה זה עונש

יוסף איש הביטחון כלל לא חטא. יוסף לא בקש משר המשקים דבר, והזכיר לו שאינו צריך ממנו כל טובה. ויוסף מזכיר לו שהפיתרון מה' ולא ממנו, וע"כ אומר לשר שמה שבאפשרותו לעזור לו הוא רק שיוציאו מבור זה, והרי מה שחשוב ליוסף הוא זה שאינו בארץ העברים, וא"כ אינו צריך כל סיוע מהשר ולא שם מעולם בטחונו בו. ורצה הקב"ה לפרסם ביטחון זה של יוסף ועל כן סידר שלא יצא מיד אלא ימתין שנתיים כדי שידעו שלא בגלל שיוסף בקש משהו והשר זכר יצא יוסף ("בינה לעיתים" דרוש י"ח, בהביאו מספר "יפה תואר" שתוספת השנתיים לא היתה העונש) שלא היה זה מצד העונש שנוספו לו שנתיים, אדרבה לטובתו, כי מי שכ"כ בוטח בה' ראוי שתשועתו לא תהיה ע"י שר המשקים (אהבת חיים עה"ת לרב סגל דייטש נד) הא שנתווסף ליוסף עוד ב' שנים, לא היה מצד העונש, אך אדרבה מצד צדקתו. (אהבת חיים עה"מ עז)

הוא היה הבוטח האמיתי... שמפני כך אמר "כי אם זכרתי והזכרתי" כדי שיתוספו לו עוד שתי שנים, וע"י כך להראות לכל באי-עולם שצריך לעמוד בנסיון ולבטוח בה' ואם לאו נענשים על זה (ר"י מוורקי)

לאחר שביקש משר המשקים, מיד שם לב והתחרט על כך וביקש מאת ה' כי ישכח שר המשקים משאלתו שטעם שלא זכר שר המשקים הוא כיון ש"וישכחהו" שיוסף השכיח ממנו הדבר. (רבי ישראל בן רבי דוד משה מטשורקוב. מובא בבצילא נצבים תשעו מב)

הבוטח בה' באמת אזי מנהיגו ה' למעלה מדרך הטבע וראוי לישועה בדרך נס, וזו היתה מדרגתו של יוסף אשר מעידים עליו "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו" ... לא עלתה על דעתו להשתדל אצל יודעיו ולבקשם שיפעלו להוציאו מן הבור. כי רק בה' שם מבטחו.

למה שביקש משר המשקים אדרבה היה רוצה בזה לקדש שם שמיים שיכירו וידעו כל יושבי תבל שרק ה' בעצמו יצילו מחוץ לדרך הטבע, כי שר המשקים לא היה חפץ בטובתו של יוסף כלל וחשב יוסף שאם יזכירו שר המשקים לפני פרעה יראו כולם בעליל ויבינו כי מאת ה' היתה זאת להביא הרווחה לצדיק אבל אעפ"ז נענש כי היה לו להניח הכל בידי שמים, כי בהדי כבשי רחמנא למה לך, שהוא ית"ש יעשה כרצונו וכחפצו. (ד"ת צאנו א תרעז)

עונש

יוסף היה צריך לפעול, אך לפנות לשר המשקים המצרי נראית כמעשה יאוש (חזו"א אמונה ובטחון ב ו) החטא היה בקשת הזיכרון (זכרתי) כי הרי הזיכרון תלוי רק בה', ולא בבני אדם (הרב רכל שליט"א)

שוב המדרש

- א. אין כוונת המדרש לספר בגדולת יוסף כבוטח בה', ולא עליו נאמר "אשרי הגבר אשר יבטח בה" "אלא שמסיפורו של יוסף שנכשל ונענש לומדים אנו מידת ביטחון מה' (פרוש עץ יוסף וב"שערי אורה לחנוכה 2)
- ב. המדרש בא להראונו שיש גם בוטח גדול בה' היכול להיכשל ולבטוח ברהבים כפי שארע ליוסף (פרוש ענף יוסף)
- ג. דווקא יוסף הצדיק הוא האדם שעליו נאמר "אשרי הגבר אשר יבטח בה" ", ורק לדרגתו המיוחדת בביטחון, נחשבת הבקשה משר המשקים כחטא, אך לכל אדם אחר היה הדבר נחשב כפעולת השתדלות טבעית ומותרת.
- אמרנו (יבמות קכא): "וסבביו נשערה מאד" - "מלמד שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם חסידיו כחוט השערה" ... יוסף, לפי שאמר לשר המשקים, "כי אם זכרתני אתך" נתוספו לו שתי שנים (מסילת ישרים פרק בדרך קניית הזהירות)

יש שני מיני בטחון... רק על ה' לבדו... ע"י השתדלות... ויוסף הצדיק היה בעל בטחון גדול כ"כ כמו מהסוג הראשון, שלא בטח אלא בה' לבדו, משום כך נחשב לו לחטא במה שתלה סיבתו בשר-המשקים (ר"י מוורקי)

"...והוא עצמו- הוא תכלית בחינת ביטחון... וזה שמדייק המדרש אשר שם ה' מבטחו - זה יוסף. שהרי ע"י שאמר זכרתני וכו' נתווסף לו שתי שנים אף שלאדם אחר אין זה חטא כלל. ושמע מיניה שהוא היה בוטח בה' בתכלית האפשר..." (שם משמואל בראשית ב' קל)

"...ולמעלת יוסף שהיה בוטח בהשי"ת כ"כ היה נחשב אצלו ליציאה מגדר הביטחון "שהיה לו לבטוח שהכול יעשה ממילא בלי השתדלותו. וכל זה מפני גודל בטחונו בהשי"ת נחשב לו לחטא. וזהו שאמר המדרש "אשרי הגבר אשר שם ה' - זה יוסף. והראיה שע"י שאמר זכרתני והזכרתני נתווסף לו שתי שנים, אף שלאדם אחר אין זה חטא כלל. מזה יראה גודל הביטחון של יוסף" (שם משמואל בראשית ב' קלג) (וראה מהרש"ם הכהן הולנדר (בראשית רז, רח, רט) ודברי שמואל (סלונים צ)

היה לו רק בטחון בהשי"ת שיתן לו השי"ת ע"י הטבע, א"כ ניחא "אשר שם ה' מבטחו - זה יוסף", רק נענש שהיה לו להחזיק עצמו שגרע מן שאר אנשים... אף ע"י טבע לעזור לי צריך להיות נס גדול (ביכורי אביב עה"ת 20)

"...שעל שדיבר שני דברים קלים... נענש הוא על כך ונתוסף לו שתי שנים... ולפי"ז לא דיבר המדרש בגנותו ח"ו אלא אדרבה דיבר בשבחו כמה גדול היה יוסף הצדיק. (אמרי דוד וינטרוב קצ)

באדם אחר אין שום חטא לעשות השתדלות בעדו להצילו, אבל אצל יוסף... אצלו היה חטא השתדלות (בית הלוי) (ברכת יצחק שוויגער לד)

דבר זה נחשב לו לפי מדרגתו לפגם, שלא הבין כי עתה זה כבר הזמן האחרון שממנו הוא מוכרח להגאל תיכף ומיד (ד"ת צאנו א' תס ח) דאע"פ שבדרך כלל על האדם לעשות איזה פעולה והשתדלות טבעית מצידו, אמנם כיון שהיה יוסף שכל העלילה עליו הוא שלא כדרך הטבע - לא היה לו לעשות שום השתדלות טבעית, כי אם לשום רק בה' מבטחו. וזהו שאמר "אשרי הגבר" ... שבאמת לא חטא כלל באשת פוטיפר ולא פנה אליה כלל... א"כ בדרך הטבע לא היה צריך להיות כלל בבית האסורים, והיה לו לידע כי זה שלא כדרך הטבע, וא"כ לא היה לו לעשות השתדלות מאומה (ד"ת צאנו א' תפח ו) יוסף שבכל מועשיו ופעולותיו רק לכבוד שמים הייתה כוונתו... ע"כ מפני שאמר לשר המשקים זכרתני והזכרתני נתווסף לו שתי שנים, דלא היה לו להשליך יהבו על שר המשקים בדרך הטבע, רק היה לו לעשות באופן שיתראה לעיני כל העולם שיד ה' עשתה זאת... שהקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה... נחשב לפגימה דקה (ד"ת צאנו מקץ תשכג, נשלח בדוא"ל במקץ תשעו)